

Михайло Шевчук

Науковий керівник: д.е.н., професор Бруханський Р.Ф.

Тернопільський національний економічний університет

ВЕКТОРИ ПОСИЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ГРОШОВИХ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

Для здійснення виробничої діяльності кожне підприємство повинно мати в необхідній кількості оборотні засоби. В складі оборотних засобів важливе місце займають кошти, які потрібні для розрахунків за придбані матеріальні цінності, виконані роботи і надані послуги; для оплати зобов'язань перед фінансовими органами за платежами до бюджету, установами банку за одержані кредити, виплати заробітної плати та ін.

При проведенні контролю грошових і розрахункових операцій необхідно визначити перелік об'єктів дослідження. Ними, зокрема, можуть бути: 1) стан зберігання коштів у касі підприємства – в процесі вивчення цього об'єкта слід дослідити, яким чином організовано дотримання порядку ведення касових операцій в частині обладнання приміщення, зокрема, чи воно ізольоване, чи обладнане металевими ґратами, наявність системи сигналізації, металевих сейфів, як і де зберігаються дублікати ключів тощо; 2) матеріальна відповідальність за збереження коштів у касі підприємства – процедура вивчення даного об'єкта контролю передбачає перевірку наявності та оформлення договорів про повну матеріальну відповідальність касирів, виконання основних вимог щодо добору професійних кадрів на предмет їх відповідності кваліфікаційним нормам і правилам приймання на роботу касира тощо; 3) операції з готівкою – в процесі дослідження даного об'єкта вивчають зміст і реальність здійснених господарських операцій, виконання касової дисципліни: дотримання встановленого ліміту готівки в касі, своєчасність і повноту здачі готівки до банку на поточний рахунок, дотримання правил розрахунків готівкою, правильність оформлення касових документів, перевірку достовірності і правомірності здійснених касових операцій, зокрема, оприбуткування та видачі готівки і т.д.; 4) операції на рахунках в банку – здійснюється перевірка відповідності залишків у виписках банків з поточного і валютного рахунків, проводиться контроль наявності всіх виписок банку і первинних документів до них, здійснюється перевірка своєчасності проведення операцій по зарахуванню банком грошових коштів підприємства і перерахування за призначенням, проводиться перевірка доцільності та обґрунтованості використання грошових коштів з поточного і валютного рахунків і т.д.; 5) бухгалтерський облік касових операцій – проводиться суцільне дослідження законності та достовірності розрахунків готівкою, повноти і правильності оформлення касових документів, визначення залишку грошей у касі, правильності узагальнення підсумків і відображення на рахунках бухгалтерського обліку; 6) стан зберігання і поточні операції з цінними паперами – проводиться перевірка фактичної наявності цінних паперів (акцій, облігацій, сертифікатів тощо), умов їх зберігання, операцій з надходження та вибуття цінних паперів, дотримання встановленого порядку обліку цінних паперів власної емісії і т.д.; 7) розрахункові операції підприємства – в процесі вивчення цього об'єкта контролю досліджується стан дотримання розрахунково-платіжної дисципліни по всіх видах розрахунків, встановлюється наявність фактів порушень чинних нормативно-правових актів щодо правомірності, доцільності та обґрунтованості управлінських рішень при здійсненні розрахункових операцій тощо; 8) нестача коштів та збитки, виявлені ревізією – в процесі вивчення даного об'єкта контролю необхідно встановити, наскільки обґрунтовано ревізія визначила розмір збитків, а також хто і в якій мірі повинен нести відповідальність за заподіяну підприємству шкоду [3, с. 104-105].

Система інформаційного забезпечення судово-бухгалтерської експертизи грошових і розрахункових операцій включає: 1) законодавчі, нормативно-правові акти, довідкові та інструктивні матеріали, що регламентують організаційні та методичні принципи здійснення грошових і розрахункових операцій на підприємствах України; 2) висновки різних видів

судових експертиз (криміналістичні, почеркознавчі, товарознавчі, специфічні тощо); 3) первинні документи: касові прибуткові та видаткові ордери, акції, облігації, векселі, розрахунково-платіжні відомості, платіжні доручення, платіжні доручення-вимоги, чекові книжки, виписки установ банків з поточного та валютного рахунків підприємства, квитанції, договори про матеріальну відповідальність, акти інвентаризацій каси і т.д.; 4) облікові реєстри: журнал реєстрації прибуткових і видаткових касових ордерів, журнал реєстрації платіжних доручень, касова книга, звіт касира, реєстри аналітичного і синтетичного обліку за рахунками 30 «Готівка», 31 «Рахунки в банках», 33 «Інші кошти», 34 «Короткострокові векселі одержані», 35 «Поточні фінансові інвестиції», 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», 37 «Розрахунки з різними дебіторами», головна книга; 5) звітність: звіт про рух грошових коштів, баланс підприємства; 6) акти документальних ревізій та перевірок грошових і розрахункових операцій, проведених до призначення поточного контролю; 7) інформація правоохоронних органів, яка знаходиться у матеріалах розслідуваних справ. У процесі дослідження грошових і розрахункових операцій важливим є чітке усвідомлення структурно-логічної схеми організації їх обліку.

За переконанням Палюха М. С. як управлінський облік в цілому, так і організація контролю в його системі здійснюються за творчим підходом. Тому, виходячи з конкретних особливостей підприємства чи відповідного центру відповідальності, застосовуються різні методики й показники, які дозволяють забезпечити кінцеву мету такого контролю – пошук резервів підвищення ефективності виробництва [4, с. 163].

Методичні прийоми контролю грошових і розрахункових операцій включають розрахунково-аналітичні та документальні. За допомогою розрахунково-аналітичних методичних прийомів дослідження об'єкта контролю здійснюються відповідні розрахунки і аналітичні дії. Розрахунково-аналітичні методичні прийоми контролю грошових і розрахункових операцій застосовуються для аналізу повноти оприбуткування готівки в касу підприємства, вивчення кредитно-розрахункових відносин і т.д. Застосування документальних методичних прийомів для дослідження об'єкта контролю ґрунтується на використанні бухгалтерської інформації, зафіксованої у відповідних документах. Документальні методичні прийоми контролю грошових і розрахункових операцій включають: 1) нормативно-правове регулювання – виявлення відхилень нормативно-правового характеру щодо встановлених нормативів здійснення й обліку грошових і розрахункових операцій; 2) інформаційне моделювання – встановлення повного спектру нормативно-довідкової та фактографічної інформації щодо досліджуваного питання; 3) експертизи різних видів – вивчення неякісно підготовлених документів (підроблені касові ордери, фіктивні банківські чеки, виправлення у платіжних відомостях тощо); 4) дослідження документів – вивчення достовірності, доцільності та обґрунтованості зафіксованих у них господарських операцій (формальна перевірка грошових і розрахункових документів, логічна та аналітична перевірка, зустрічна перевірка і т.д.).

На нашу проф. Бруханського Р. Ф., систему контролю можна вважати ефективною лише тоді, коли вона забезпечуватиме при найменших витратах досягнення намічених цілей, тобто співвідношення затрат і економічного ефекту повинно бути позитивним. Базова ефективність контрольно-ревізійних дій визначається переважно чітким і точним визначенням завдань; обґрунтованим плануванням роботи; залученням до контрольним процедур усіх служб управління підприємства; використанням в комплексі різних видів, форм та методів контролю; систематичним підвищенням ділової кваліфікації кадрів; чітко налагодженою системою постійного оновлення інформації про чинність законодавчих актів; ефективною чіткою взаємодією контролюючих і правоохоронних органів; дійовим контролем за виконанням рішень, прийнятих за результатами контролю; постійним вивченням передового досвіду організації ревізійної роботи і її розповсюдженням; удосконаленням методики здійснення контролю. Критеріями ефективності контролю слід вважати також фактори, які призначені для визначення ступеня досягнення поставлених цілей: а) витрати часу на здійснення контролю (чим менше витрачається суспільно корисної

праці, тим більш ефективним вважається контроль); б) витрати коштів на здійснення контролю (вони повинні бути мінімальними); в) організаційні витрати (характеризуються кількістю людей, яких відривають від продуктивної праці для здійснення контролю (чим менше засідань, нарад, зборів витрачається на контроль, тим він ефективніший); г) цінність інформації для потреб управління, яка формується в результаті контролю [2, с. 29].

Паралельно з визначенням загальної ефективності контрольно-ревізійних дій обов'язково необхідно оцінювати результативність проведених ревізій з допомогою наступного алгоритму: 1) факт реального припинення виявлених раніше господарських порушень; 2) факт притягнення порушників до відповідальності; 3) реалізація процедури відшкодування нанесеної підприємству матеріальної шкоди; 4) факт вжиття раціональних заходів з попередження виявлених порушень. В загальному вигляді ефективність проведених ревізій можна визначити як співвідношення результативно і нерезультативно проведених ревізій. Використанню такого показника повинні передувати перевірки та оцінки кожного акту проведеної ревізії.

На нашу думку передовий зарубіжний досвід організації та проведення ревізій і прогресивні європейські зміни соціального устрою в Україні повинні поступово призвести до оздоровлення господарської діяльності і зменшення потреби в контролі. Домінуючі позиції в цьому повинна забезпечити децентралізація управління.

Список використаних джерел

1. Белова І.М. Завдання та принципи побудови обліку розрахунків з покупцями і замовниками. Сталій розвиток економіки. 2015. №3(28). С. 217-220.
2. Бруханський Р.Ф. Стратегічні пріоритети оптимізації контрольно-ревізійних процедур в АПК України / Облік і контроль на підприємствах АПК: стан та перспективи розвитку: у 2 частинах. Ч.1. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції 10-11 жовтня 2008 року. К.: КНЕУ, 2008. С. 28-30.
3. Бруханський Р. Ф. Судово-бухгалтерська експертиза: навчальний посібник. Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – 246 с.
4. Палюх М. С. Контрольна функція бухгалтерського обліку / Прикладна економіка – від теорії до практики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 27 жовт. 2017 р.]. Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2017. С. 161-164.